

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ HISTORY OF UKRAINE

О.П. Сєкерська

СКОТАРСТВО ТА МИСЛИВСТВО НАСЕЛЕННЯ АНТИЧНОГО ПОСЕЛЕННЯ КОШАРИ

У результаті археологічних розкопок 1987-1991 рр. на Кошарському поселенні була здобута археозоологічна колекція, яка налічує 1325 кісток ссавців, птахів, черепах та риб. Видова належність археозоологічних матеріалів із розкопок 1988 р. визначалася А.В. Старкіним. У подальшому вони не вивчалися остеометрично та були втрачені. Колекції 1987, 1989-1991 рр. досліджувалися автором публікації.

Серед решток ссавців переважають кістки домашніх тварин, більшість з яких належить великій рогатій худобі. Втім, за кількістю особин цей вид тварин посідає тільки третє місце. В колекції кісток великої рогатої худоби знайдені декілька рогових стрижнів, але через погану збереженість виміряти можна лише один з них. Його розміри: обхват основи – 137,0 мм, більший діаметр основи – 45,0 мм, менший діаметр основи – 37,5 мм, індекс плескатості – 83% знаходяться в межах мінливості, встановлених для стрижнів великої рогатої худоби з античних пам'яток Північного Причорномор'я В.І. Цалкіним [1.-С.14].

З кісток кінцівок знайдено цілими 3 п'ясткових та 2 плюсневих кістки. Вивчення їх розмірів та особливостей будови за методикою В.І. Цалкіна [2.-С.88-91], дозволило визначити, що одна метаподія належала волу, а три – коровам. Таким чином, кількість корів у стаді була більшою, ніж кількість волів та биків, кістки яких не зафіксовані, очевидно, через невеликий обсяг дослідженого матеріалу.

Висота в холці корів, підрахована за коефіцієнтами В.І. Цалкіна [3.-С.121], коливалась від 109,4 до 117,2 см, висота вола становила 118,3 см. Всі отримані дані знаходяться у межах мінливості висоти в холці великої рогатої худоби епохи раннього заліза на території Північного Причорномор'я. За найбільшою довжиною п'ясткові кістки із Кошарського поселення значно менші, ніж аналогічні кістки № 67 і № 768 та практично не відрізняються від екземплярів №№ 392, 393 і 505 із Лузанівського поселення, досліджених О.О. Браунером [4.-С.175-176].

Аналіз зубного ряду нижніх щелеп показав, що молоді тварини становили 22,6% (7 особин), напівдорослі – 12,9% (4 особини), дорослі – 64,5% (20 особин). Кількість дорослих особин разом з даними статевого складу стада свідчить на користь інтенсивного використання молока та тяглової сили тварин. Таким чином, напрямок розведення великої рогатої худоби можна охарактеризувати як м'ясо-молочний. Серед кісток дрібної рогатої худоби визначено 304 кістки від 31 особини вівці (у матеріалах 1988 р. до виду кістки дрібної рогатої худоби не визначалися) та 24 кістки від 9 особин кіз. Краніологічних залишків небагато, але серед них є фрагменти черепів із рудиментарними роговими стрижнями, що свідчить про розведення породи овець із комолими самицями.

Аналіз зубного ряду нижніх щелеп овець дозволяє стверджувати, що більшість особин цього виду забивались дорослими – по досягненні двох та більше років (54,8%). Кількість тварин, які були забиті до двох років сягає 45,2%. Серед поголів'я овець на Лісостепових пам'ятках скіфського часу молодих та напівдорослих особин було біля 54% [5.-С.28]. В елліністичних шарах Ольвійського поліса кількість овець, які були забиті до досягнення двох років, становить 33% від усього поголів'я цих тварин, тобто значно нижчий показник. Серед кіз тільки одна особина була

напівдорослою, а інші вісім – дорослими. Таким чином, населення Кошар, очевидно, інтенсивно використовувало вторинну продукцію розведення овець та кіз.

Віковий склад поголів'я великої рогатої худоби, овець та кіз свідчить про існування достатньої кормової бази скотарства, в тому числі й у зимовий період. Слід відзначити, що частину тварин забивали відразу по досягненні трьох місяців. Можливо, таким чином вибраковували зайву кількість самців, які досягли певної живої ваги.

Висота овець в холці була розрахована за найбільшою довжиною променевої та п'ясткової кісток та становила 61,0 та 67,3 см. Зріст кіз, розрахований за двома п'ястковими кістками, досягав 60,2 та 61,2 см. Отримані дані не виходять за межі мінливості висоти в холці овець та кіз Північного Причорномор'я та близькі до значень обчислених О.П. Журавльовим для дрібної рогатої худоби з Ольвії [6.-С.98,100].

Кістки свиней представлені у колекції чи не найменшою групою решток домашніх тварин. Більша їх частина належить молодим особинам, яких забивали до досягнення двох років.

Коні посідають третє місце за кількістю кісток, тоді як особин цього виду налічується майже стільки ж, скільки особин великої рогатої худоби. Безперечно, частина тварин використовувалась в їжу по досягненні 1-1,5 років, про що свідчать розколоті з метою здобуття кісткового мозку рештки. На деяких кістках зафіксовані сліди патологічних змін – так, на дистальному кінці плечової кістки є сліди екзостозу. Такі ж зміни простежуються на проксимальній частині п'ясткової кістки та на третій фаланзі. Відмічені патології звичайно пов'язують як з похилим віком тварин, так і з постійною напругою при важкій праці.

Найбільший інтерес серед решток домашніх тварин викликає знахідка кісток домашнього віслюка, представленого фрагментом дистального епіфіза гомілки та другою фалангою задньої ноги. Виміри фаланги свідчать про невеликий розмір тварини: найбільша довжина – 33,7 мм, ширина проксимального кінця – 33,0 мм, ширина середини діяфіза – 27,8 мм, ширина дистального кінця – 28,3 мм.

Кістки віслюка відомі з Ольвії та її хори, Неаполя Скіфського, Ілурата, Пантікапея та деяких інших античних пам'яток Криму [1.-С.49]. Ш. Бекені вважав, що цей вид попав на територію Східної та деяких частин Центральної Європи з Італії, разом із просуванням римських легіонів [7.-С.301]. Знахідка ж кісток віслюка в Кошарах поширює межі розповсюдження цих тварин та свідчить, що вони були відомі на території Східної Європи задовго до появи там римських легіонерів. Цікаво, що в Ніконії, Тірі та Надліманському городищі, звідки досліджено велику кількість археозоологічних матеріалів, кісток домашнього віслюка поки що не зафіксовано.

Рештки собак зустрічаються досить часто. Більша частина визначених кісток належить дорослим особинам. Сильна утилізація кісток свідчить про можливість використання м'яса собак в їжу, однак ця практика не була в Кошарах надто розповсюдженою, такою, наприклад, як на поселеннях та городищах Нижнього Подністров'я в архаїчний та класичний часи.

Залишки диких видів ссавців складають невелику частину дослідженого матеріалу. Визначені кістки зайця, вовка та лисиці. Відсутність копитних серед мисливської здобичі пояснюється, скоріш за все, незначним обсягом дослідженої колекції. Це не виключає можливості припущення, що ці види взагалі могли існувати на даній території в обмеженій кількості через екологічні умови. Рибальство, також як і мисливство, в економіці Кошарського поселення відігравало невелику роль.

Переважаання дрібної рогатої худоби та значна кількість коней поряд із великою кількістю великої рогатої худоби дозволяє припустити існування стійлово-вигінного типу утримання худоби. Аналіз кісток великої та дрібної рогатої худоби та коней

свідчить про інтенсивне використання вторинної продукції цих видів.

Таким чином, археозоологічні матеріали з Кошарського поселення доповнюють дані про скотарство та мисливство античного населення Північного Причорномор'я та свідчать про його локальні особливості на території приморської частини Буго-Дністровського межиріччя.

Джерела та література

1. Цалкин В.И. История скотоводства в Северном Причерноморье // МИА. – 1966. – №135.
2. Цалкин В.И. Серый степной скот и первобытный бык // Бюллетень Московского общества испытателей природы. – 1960. – Т. 65. – Вып.1.
3. Цалкин В И Изменчивость метаподий и ее значение для изучения крупного рогатого скота древности // Бюллетень Московского общества испытателей природы. – 1960. – Т.65. – Вып.1.
4. Браунер А.А. Домашние животные греко-скифской фактории в Лузановке у Одессы // Архив ОАМ НАН України. – № 59279.
5. Цалкин В.И. Животноводство и охота племен Восточно-Европейской степи в раннем железном веке // МИА. – 1966. – №135.
6. Журавльов О.П. Дрібна рогата худоба елліністичного періоду Ольвії // Археологія. – 1980. – Вип.34.
7. Bokonyi S. History of domestic mammals in Central and Eastern Europe. – 1974.

SUMMARY

The article analyzes archaeozoological materials of the ancient settlement Koshary near Odessa in Ukraine. The study of the archaeozoological collection showed that the majority of animal bones belonged to the domestic species with cattle prevailing followed by horse, sheep and goat, pig and dog. Apparently, stock was reared for meat and milk purposes. Hunting played an insignificant role in the economy of Koshary inhabitants. At the same time, a great interest was provoked by a discovery of donkey's bones, as this species of the domestic animals is quite rare in the North Black Sea region in the 4 – first half 3 century B.C.

о. Юрій Мицик

З ОПИСІВ ПОСОЛЬСТВА В. М'ЯСКІВСЬКОГО ДО ТУРЕЧЧИНИ У 1640 р.

Войцех М'ясківський (кінець XVI – 1654 р.) належить до числа провідних польських дипломатів та мемуаристів XVII ст. Він походив з польсько-шляхетського роду М'ясківських гербу “Леліва”, котрий дав Польщі деяких відомих діячів культури, наприклад, поета Каспара М'ясківського (1549-1622). Майбутній мемуарист вчився на початку сімнадцятого століття у Познані, вивчав тоді і пізніше латину, турецьку й арабську мови, воював пізніше проти шведів у Прибалтиці, став на двірську службу королеві Сигизмунду III. Король наблизив до себе здібного юнака можливо й тому, що той був ревним католиком. Під час рокошу Зебржидовського М'ясківський підтримав короля. Саме йому випало з доручення Сигизмунда III повідомити про перемогу короля-імператора Священної Римської імперії Рудольфа II. У 1609-1610 рр. М'ясківський бере участь у війні Речі Посполитої проти Московської держави, супроводжує московських послів зі Смоленська до Варшави у 1610 р. Він брав участь у дипломатичних заходах навколо молдавського походу 1612 р. Тоді ставленник Туреччини Стефан IX Томша скинув молдавського господаря Костянтина